

<https://doi.org/10.37919/2221-8807-2025-8-6>

УДК 81'373.45:001.891

orcid.org/0000-0002-7004-0249

О.О. МУНТЯН

м. Київ, Україна

ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ТЕРМІНОЗНАВСТВА: ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано основні теоретичні підходи до вивчення термінів у межах сучасного термінознавства, окреслено актуальні проблеми цієї лінгвістичної галузі та з'ясовано її провідні тенденції розвитку в умовах міждисциплінарних і глобалізаційних змін. Виокремлено основні напрями термінознавства, серед яких провідне місце посідають теоретичне, когнітивне, функціональне, історичне й прикладне. Окреслено формування трьох дослідницьких парадигм – традиційної, функціональної та когнітивної, які відображають еволюцію методологічного підходу до вивчення термінів.

Ключові слова: термінознавство, термін, методологія, терміносистема, термінографія; міждисциплінарність, термінотворення.

Окреслення проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими або практичними завданнями. У сучасній лінгвістиці термінознавство постає як динамічна, багатовекторна галузь наукового знання, що функціонує на стику суміжних дисциплін, серед яких лінгвістика, когнітологія, комунікативістика, термінографія та інші. Водночас інтенсивний розвиток наукової думки, зростання міждисциплінарної взаємодії та вплив глобалізаційних процесів актуалізують потребу в переосмисленні традиційних методологічних засад дослідження терміносистем. У цьому контексті зростає необхідність застосування комплексного підходу до аналізу терміна не лише як мовної одиниці номінації, а й як когнітивного, комунікативного та соціокультурного феномена.

Унаслідок цього постає нагальна потреба в розробленні нових підходів, здатних відобразити повний спектр сучасного функціонування термінів у професійному дискурсі та в системі наукового пізнання загалом. Відповідно до зазначеного, доцільним видається не лише системне впорядкування наявних термінознавчих студій, а й формалізація міждисциплінарної аналітичної стратегії, що має забезпечити переосмислення статусу терміна в межах новітнього мовного простору.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковано порушення певної проблеми і на які спирається автор. Проблематика становлення, розвитку та функціонування українського термінознавства широко висвітлюється в сучасному науковому дискурсі. Одним із найглибших досліджень останніх років є праця Л. Азарової (2025), у якій обґрунтовано теоретичні засади розвитку української термінології. В. Іващенко (2014) визначає основні напрями термінознавчих розвідок кінця XX – початку XXI століть.

Своєю чергою, І. Кочан (2023) здійснила ґрунтовний аналіз етапів розвитку українського термінознавства, акцентуючи на важливості уніфікації й стандартизації термінів. Проблеми формування термінознавства як самостійної наукової дисципліни розглядає М. Кушлаба (2021), який аналізує внутрішні та зовнішні чинники, що зумовили становлення української термінологічної школи, звертаючись до історичних передумов і сучасних викликів. О. Мироненко (2017) у своїй праці розглядає етапи розвитку сучасного українського термінознавства, зосереджуючись на питаннях оновлення термінологічної бази та адаптації українських терміносистем до нових реалій. У науковому доробку К. Паршак (2018) висвітлено актуальні проблеми сучасного термінознавства, зокрема недосконалість термінологічних словників, недостатню унормованість термінів у правничій галузі, а також труднощі міжгалузевого термінологічного узгодження. І. Синельникова (2021) у контексті інтернаціоналізації освіти розглядає питання про терміни як одиниці фахового мовлення, звертаючи увагу на необхідність їх чіткого визначення, послідовного вживання та стандартизації у фахових текстах. Особливу увагу до методології термінологічного аналізу приділяють О. Тур і В. Шабуніна (2023), які пропонують сучасний інструментарій термінознавчих досліджень, акцентуючи увагу на міждисциплінарних підходах і новітніх технологіях збирання та аналізу термінів. Засадничі ідеї про мовну норму, її знищення, пошук і відновлення висвітлено у монографії І. Фаріон (2010), яка торкається не лише загальнофілологічної проблематики, а й має безпосереднє значення для термінознавчих студій, оскільки термін як мовна одиниця повинен відповідати критеріям нормативності. Натомість у колективній монографії І. Казимирової, Л. Туровської та Н. Яценко (2023) проаналізовано історичну динаміку становлення українського теоретичного термінознавства у контексті слов'янської мовознавчої традиції та розкрито його національні особливості й окреслено основні етапи інституціалізації як окремої галузі знання.

Отже, розглянуті публікації закладають наукове підґрунтя для подальшого розвитку українського термінознавства, даючи змогу осмислити його як складну, багаторівневу систему, що формується на перетині мовознавства, культурології, права, освіти та інших галузей знань.

Виокремлення не вирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячено статтю. У межах загальної проблематики розвитку сучасного термінознавства досі недостатньо опрацьованими залишаються питання систематизації методологічних підходів до аналізу термінологічних систем у міждисциплінарному контексті. Незважаючи на наявність окремих досліджень, бракує єдиного евристичного підходу, що інтегрував би когнітивні, комунікативні, соціокультурні та інтерпретативні виміри функціонування термінів. Недостатньо вивченими є також механізми міжгалузевої адаптації термінів, а також методи їхньої стандартизації у поліфункціональних дискурсах. Слабо розробленими залишаються питання застосування когнітивно-дискурсивної парадигми до аналізу терміносистем з урахуванням зовнішньомовних (соціальних, правових, культурних, технологічних) чинників. У цьому контексті актуальним постає поглиблення теоретико-методологічної бази термінознавства

шляхом переосмислення статусу терміна не лише як одиниці номінації, а як складного комунікативного інструмента сучасного наукового знання.

Формулювання мети статті (окреслення завдання). Мета статті – проаналізувати основні теоретичні підходи до вивчення термінів у сучасному термінознавстві, окреслити актуальні проблеми цієї галузі мовознавства, а також визначити основні тенденції її розвитку в контексті глобалізаційних, наукових і міждисциплінарних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сучасне термінознавство вирішує комплекс завдань, що охоплюють як теоретичні, так і прикладні аспекти аналізу термінології. Теоретичне термінознавство спрямоване на розробку методологічного апарату: зокрема, воно систематизує підходи до визначення терміна, уточнює його ознаки, аналізує статус у мовній системі та визначає місце в структурі галузевого знання. При цьому дослідження типологічного спектра термінів здійснюється крізь призму категоріального мислення та мовного кодування понять. Своєю чергою когнітивне термінознавство, сформоване на перетині лінгвістики та когнітивної науки, висвітлює термін не лише як мовну одиницю, а передусім як репрезентант знання, що відображає концептуалізацію наукового досвіду. Такий підхід відкриває нові горизонти у вивченні механізмів категоризації та терміноутворення, враховуючи ментальні моделі, які формуються у процесі наукової діяльності. Значну методологічну цінність має термінознавча теорія тексту, яка охоплює не лише аналіз структурної організації термінонасичених текстів, а й дослідження їх комунікативно-прагматичних функцій. У результаті підвищується увага до функціональної навантаженості терміна в конкретному текстовому контексті, що сприяє оптимізації наукового дискурсу. Історичне термінознавство натомість забезпечує виявлення еволюційних тенденцій у становленні термінів, досліджуючи як діахронічні зміни в терміносистемах загалом, так і трансформації окремих лексичних одиниць у межах певних галузей знань. Водночас розвиток прикладного термінознавства, зокрема термінографії, стандартизації та уніфікації термінів, дозволяє створювати ефективні механізми впорядкування термінологічного ресурсу, спрямовані на забезпечення однозначності комунікації в спеціалізованих сферах (Синельникова, 2021: 18).

Поступовий перегляд методологічних орієнтирів у дослідженні термінології, що спостерігається від кінця XX – початку XXI століття, зумовив формування трьох основних дослідницьких парадигм, які співіснують у термінознавчому просторі. Йдеться про: 1) структурально-терміноцентричне (традиційне) термінознавство, що акцентує увагу на інвентаризації термінів та їх класифікації; 2) функціональне термінознавство, яке зосереджується на комунікативних властивостях термінів у професійній взаємодії; 3) когнітивне (або когнітивно-дискурсивне) термінознавство, орієнтоване на пізнавальні процеси, концептуалізацію та семіотичну інтерпретацію термінів (Івашенко, 2014: 23).

Узгоджуючи етапи становлення української наукової термінології з періодами організованої термінологічної практики, представимо узагальнену п'ятичленну періодизацію, що слугує історичним тлом для виокремлення тра-

диційної, функціональної та когнітивної парадигм: 1) IX–XI ст. – перша половина XIX ст. – спонтанне виникнення прототермінів у писемних пам'ятках, поступова кодифікація галузевої лексики та логіко-філософське осмислення терміна в добу Просвітництва; 2) друга половина XIX ст. – початок XX ст. – цілеспрямоване формування української термінології окремими науковцями, що підготувало ґрунт для традиційної (нормативно-описової) парадигми; 3) 1905 р. – поч. 1930-х рр. – інституціоналізація термінологічної діяльності (гуртки, товариства, комісії, ІУНМ, спеціальні видання), яка сприяла систематизації та міжгалузевій уніфікації терміносистем; 4) сер. 1930-х – кінець 1980-х рр. – уповільнення розвитку через ліквідацію профільних установ і переорієнтацію на російські джерела; у цей період зароджуються елементи функціонального підходу, зосереджені на адаптації терміна до радянського наукового дискурсу; 5) 1990-ті рр. – поч. XXI ст. – відновлення державної термінологічної політики, інтенсивна кодифікація та оновлення терміносистем, що заклало підвалини для когнітивної парадигми, орієнтованої на концептуальне моделювання наукового знання (Іващенко, 2015: 15).

Зважаючи на викладене, постає необхідність системного переосмислення парадигмальних засад сучасного термінознавства у зв'язку зі зростанням ролі міждисциплінарних підходів, у яких термін постає не лише як одиниця мови, а як когнітивна, функціональна і комунікативна категорія. У цьому контексті важливо наголосити на тому, що розвиток термінологічної теорії дедалі частіше набуває характеристик синергетичної моделі, в якій поєднуються лінгвістичні, пізнавальні, соціокомунікативні та інтерпретативні ресурси.

Станом на сьогодні термінознавство в Україні функціонує як самостійна, багатовекторна галузь мовознавчої науки, що ґрунтується на системному поєднанні теоретичних і прикладних досліджень. Його сучасна структура охоплює п'ять провідних напрямів, а саме: загальні лінгвістичні аспекти термінології, термінознавчі дослідження в межах окремих мов, вивчення процесів становлення й розвитку спеціалізованих термінологічних систем, аналіз діалектного терміновжитку та дослідження термінів у контексті функціональних стилів мовлення. Водночас варто наголосити, що межі між цими напрямками залишаються досить умовними, оскільки в кожному з них спостерігається значна методологічна різноманітність, що виявляється у відмінностях підходів до збирання, класифікації й інтерпретації термінологічного матеріалу (Азарова, 2025: 3).

Зважаючи на це, актуальною є необхідність систематизації дослідницьких практик, яка б дозволила уніфікувати способи фіксації терміносистем, визначити принципи їхньої структурної організації та встановити критерії міжгалузевого зіставлення. Так, на сучасному етапі окреслюються кілька провідних методологічних векторів аналізу термінології, серед яких найбільш поширеними є: лексикологічний, що зосереджується на структурно-семантичних характеристиках термінів; теоретично-лексикографічний, орієнтований на розроблення засад побудови термінологічних словників; власне лексикографічний, спрямований на практичну реалізацію фіксації термінів; а також прикладний, який пов'язаний із використанням термінів у професійній комунікації різних сфер (Азарова, 2025: 3).

У контексті розгляду концептуального підґрунтя сучасної термінографії необхідно звернути увагу на методи, що застосовуються у термінознавчих студіях. Виходячи з розуміння терміносистеми як складника загальної мовної структури, який, попри інтегрованість у мовну систему, зберігає власну функціональну специфіку, у дослідницькій практиці виокремлено широке коло методів. Серед них провідне місце займають: описовий, описово-аналітичний, історичний і порівняльно-історичний методи, що дають змогу простежити динаміку розвитку термінів; зіставний, компонентний і системний методи, які дозволяють встановити внутрішню організацію терміносистем; а також контекстуальний, морфемний, словотвірний, логіко-семантичний, таксономічний та інші (Тур & Шабуніна, 2023: 42–43).

Отже, методологічне розмаїття, що характеризує сучасні термінознавчі дослідження, створює теоретичне підґрунтя для подальшої систематизації та уніфікації термінологічного матеріалу. Водночас ефективність термінографічної практики значною мірою залежить від якості й повноти джерельної бази, що зумовлює необхідність її критичного осмислення та вдосконалення. Попри вагомі здобутки вітчизняної термінографії, в сучасному етапі її розвитку зберігається низка актуальних проблем, зокрема пов'язаних із формуванням надійної та репрезентативної джерельної бази. Таке підґрунтя має долучати не лише наукову та науково-популярну літературу, а й лексикографічні джерела, державні стандарти на терміни та визначення, а також фахові праці з лексикології й термінознавства. Водночас лексичною основою для укладання термінологічних словників повинні слугувати результати ґрунтовного аналізу структур і функціонування галузевих терміносистем, що забезпечує системність і фахову релевантність термінографічної репрезентації (Симоненко, 2014: 34).

Варто окремо акцентувати увагу на тому, що ефективність аналізу термінології значною мірою залежить від здатності дослідника інтегрувати згадані методи у складну аналітичну матрицю. Це своєю чергою забезпечує багато-профільне осмислення мовного матеріалу та формування обґрунтованих концепцій щодо закономірностей терміноутворення, їх нормативної стабільності й функціонального варіювання в межах професійного мовлення. В умовах зростання міждисциплінарності наукових досліджень особливої ваги набувають такі підходи, що здатні забезпечити не лише фіксацію термінів, а й їхню міжгалузеву адаптацію, переосмислення та стандартизацію.

З огляду на зазначене вбачаємо потребу в поглибленні теоретико-методологічної бази термінознавства за допомогою формалізації нових евристичних моделей аналізу, що зможуть врахувати не лише внутрішньосистемні параметри терміносистем, але й зовнішньомовні чинники, зокрема соціокультурні, правові, технологічні та комунікативні аспекти їхнього функціонування. У цьому контексті цілком виправданою є перспектива застосування когнітивно-дискурсивного підходу як потенційної платформи для переосмислення статусу терміна в сучасному мовному просторі.

У результаті проведеного аналізу постає новий підхід до осмислення проблем сучасного термінознавства. Він полягає у визначенні міждисциплінарної

стратегії як ключового чинника оновлення методологічної парадигми дослідження термінологічних систем. Замість традиційного розгляду терміна лише як одиниці номінації спеціального поняття запропоновано розглядати його як складний комунікативний інструмент, що поєднує лінгвістичні, соціокультурні та когнітивні параметри. Такий підхід сприяє розширенню меж термінознавства як наукової дисципліни, дозволяє охопити нові об'єкти дослідження, удосконалити типологію терміносистем та забезпечити їхню релевантність сучасним інформаційним реаліям.

Однією з вузлових проблем сучасного українського термінознавства є вироблення усталених підходів до добору варіантів термінологічних одиниць, а також гармонійне їх упровадження у національну мовну систему. В умовах глобалізаційних трансформацій, які істотно впливають на мовну політику, особливого значення набуває завдання збереження національної ідентичності терміносистеми, що, своєю чергою, передбачає переосмислення методологічних засад відбору та впровадження термінів (Паршак, 2018: 108–109). Водночас на сучасному етапі розвитку термінознавства особливої актуальності набуває питання усунення дублювання в найменуваннях спеціальних понять, що ускладнює стандартизацію термінології та її лексикографічне опрацювання. Відповідно до цього значну складність становить формалізація термінів, які позначають процесуальні поняття, адже їхня словотвірна структура часто не має точних відповідників у межах інших слов'янських мов.

Предметом мовознавчих розвідок з термінознавства є, зокрема, такі завдання: розроблення концептуальних критеріїв дерусифікації терміносистем; ідентифікація та критичний аналіз запозичених лексем (особливо англізмів і американізмів); оцінювання функціональної релевантності інтернаціоналізмів і співвіднесення їх із питомими українськими відповідниками; впорядкування принципів термінотворення щодо назв предметних дій та ознак; уніфікація орфографічних та орфоепічних норм термінологічних одиниць.

Поряд із цим варто наголосити на складному та багатоаспектному характері процесів запозичення термінологічної лексики. Українська мова перебуває під постійним впливом іншомовних систем, і хоча запозичення є закономірним механізмом мовного розвитку, наукова спільнота не дійшла згоди щодо доцільності широкомасштабного використання іншомовних термінів. Згідно з однією позицією, перевага має надаватися автохтонному термінотворенню, що ґрунтується на словотворчих ресурсах української мови. Інший погляд визнає неминучість запозичень, проте наголошує на необхідності їх упорядкованого використання, аби запобігти розмиванню національної термінологічної моделі. У зв'язку з цим особливого значення набуває проблема кількісного контролю за іншомовною термінологією: з огляду на потребу збереження мовної самобутності, оптимальним вважається обсяг запозичених термінів, що не перевищує 15% від загального складу терміносистеми (Паршак, 2018: 109). Такий підхід дає змогу не лише зберегти структурну цілісність національної термінології, а й забезпечити її функціональну адекватність у різних сферах наукового дискурсу.

У контексті історичної перспективи варто наголосити, що витoki актуальних проблем термінознавства сягають ще доби становлення української мови. Зокрема, у 1930-х роках ХХ ст. важливу роль відіграла взаємодія наддніпрянського й надністрянського варіантів української мови, що зумовило контамінацію мовних рис та створення єдиної літературної норми. Цей процес мав безпосередній вплив на формування системи термінів, яка лише частково відображала національні особливості словотворення (Кушлаба, 2021: 96).

Відтак, з одного боку, проблема адаптації термінології до питомих словотвірних моделей української мови постає як складник ширшого завдання унормування терміносистем. З іншого – вона виявляє відсутність тягlosti між історично усталеними формами та сучасними мовними практиками. Симптоматичною в цьому контексті є поява варіантів, які відповідають нормативним морфологічним моделям української мови: *зварювання, гальмування, шліфування, різання*, що дедалі частіше витісняють лексеми на зразок *сварка, тормозка, шліфовка, резка*. Подібні процеси виявляються і в термінології природничих наук – простежуємо зміщення акценту на форми, наприклад, *елементний, компонентний, структурний, речовинний*, замість традиційно закріплених *елементарний, компонентарний, структуральний, субстантивний*.

Крім того, суттєвим чинником, що гальмує розвиток української термінології, залишається її обмежене функціонування у низці спеціалізованих галузей – таких, як військова, авіаційна, спортивна чи банківська сфери. Це, зокрема, створює передумови для маніпуляцій, що полягають у нав'язуванні думки про нібито відсутність розроблених українських терміносистем, особливо серед представників технічних, медичних і військових професій. Такі твердження нерідко слугують прикриттям відсутності мовної мотивації або свідомого ігнорування державної мови як ключового елемента національної ідентичності.

У подальшій ретроспективі необхідно звернути увагу на деструктивну роль процесів «інтернаціоналізації», які фактично призвели до системної русифікації української термінології. Унаслідок цього спостерігалось поступове витіснення національно маркованих термінів і обмеження української мови як засобу фахової комунікації, що перешкоджало повноцінному функціонуванню термінологічних одиниць у науковому, освітньому та професійному дискурсах (Кушлаба, 2021: 96–98).

Серед актуальних викликів, що постають перед сучасним українським термінознавством, варто виокремити інтенсивне проникнення англійських запозичень до науково-технічного дискурсу. Цей процес особливо загострився в умовах глобалізаційних трансформацій, однак глибинні причини варто шукати не лише у зовнішніх впливах, а й у внутрішніх чинниках, зокрема – у нехтуванні потребою термінотворення на національному ґрунті. Частина фахівців, уникаючи концептуального осмислення номінативного потенціалу української мови, вдається до механічного перенесення англійських лексем, не завжди виважених з погляду мовної відповідності й системної гармонії. Так, у повсякденному науково-технічному та діловому мовленні дедалі частіше трапляються такі одиниці, як *постити, лайкати, проводити стендапи, подавати аплікації, організовувати стартапи, встановлювати дедлайни* тощо. З огляду

на це слушною видається думка Ірини Фаріон, яка зазначає, що домінування англومовних запозичень зумовлене передусім втратою мовної ідентичності, а не лише наслідками інтернаціоналізації: «Англійські запозичення прорвали греблю нашої мови не так з огляду на процеси глобалізації, чи інтернаціоналізації світу, як через невіднайдення сили у самій собі – себто мові» (Фаріон, 2010: 163).

У контексті вищенаведеного актуалізована потреба формування стійкої системи термінотворення, що ґрунтується на внутрішньомовних ресурсах української мови та водночас відповідає вимогам міжнаціонального наукового обміну. Такий підхід передбачає не лише відтворення номінативних структур, але й глибинне переосмислення їхньої функціональної релевантності, семантичної точності та стилістичної доречності.

З початку ХХІ століття українське термінознавство демонструє помітну активізацію наукової діяльності. Особливо інтенсивно розвиваються ті напрями, що пов'язані з унормуванням термінології, очищенням лексичного складу від так званих «термінологічних покручів» – одиниць, які були некоректно інтерпретовані під впливом російськомовних джерел. Упродовж останніх двох десятиліть спостерігається системна робота з націоналізації фахового мовлення: створюються фахові семінари, організовуються консультативні наради, проводиться експертне обговорення кожного новопропонованого терміна. Водночас українські термінологи активно співпрацюють з міжнародними інституціями, зокрема в напрямі гармонізації термінологічних стандартів.

Особливої уваги заслуговує той факт, що процес термінотворення все активніше долучається до наукових дискурсів у межах філологічних та міждисциплінарних досліджень. У багатьох захищених дисертаційних дослідженнях об'єктом аналізу стали галузеві терміносистеми, науково-технічна лексика, а також структурно-семантичні й прагматичні аспекти терміна. Ці розвідки нерідко стають основою для монографічних праць, які закладають концептуальні засади терміносистемної організації тієї чи іншої галузі знань.

Окремо варто наголосити на зростанні ролі термінознавства в освітньому процесі. У закладах вищої освіти викладання термінологічної дисципліни забезпечується як у межах курсу «Українська мова за професійним спрямуванням», так і через запровадження спецкурсів із термінознавства, переважно на філологічних спеціальностях. Завдяки цьому формуються професійні компетентності щодо творення, використання й тлумачення термінів у межах фахового мовлення.

Поступово зростає і кількість термінологічних словників, які не лише кодифікують уживану термінолексику, а й відображають етапи формування національної фахової мови. Цей словниковий масив виконує не лише інформаційну, а й нормотворчу функцію, стаючи інструментом національного мовного самоствердження. Як слушно зазначає І. Кочан, українська мова прагне не тільки очищення від невластивих їй елементів, але й повноцінного відновлення питомих рис, виступаючи потужним чинником формування та утвердження національної фахової мови (Кочан, 2023: 68).

Таким чином, у межах сучасного термінознавства поступово утверджується парадигма, зорієнтована на внутрішньосистемну стабільність терміносистем, що поєднує вимоги національної мовної ідентичності з тенденціями міжнародної наукової взаємодії. Водночас виявляється критично необхідним не лише накопичення терміносистемного матеріалу, але й осмислення стратегій впорядкування, адаптації та інтерпретації терміна як інструмента наукової комунікації.

Оскільки термінознавство поєднує як теоретичні засади, так і практичні вектори реалізації, постає необхідність зосередити увагу на механізмах засвоєння термінологічних систем. У зв'язку з цим важливим аспектом стає впровадження в освітній процес дидактично структурованого матеріалу, зорієнтованого на професійне спрямування. Насамперед у межах курсу «Українська мова за професійним спрямуванням» доцільно застосовувати фахові тексти, в яких представлено терміни різного походження, способів утворення та структурної організації (Мироненко, 2017: 46).

Застосування, наприклад, економічного тексту, насиченого професійною лексикою, дозволяє не лише забезпечити контекстуальне засвоєння термінів, а й продемонструвати закономірності їх функціонування в межах фахового дискурсу. Текст про податкову систему України може містити такі терміни, як *фіскальна політика, податкове зобов'язання, ставка ПДВ*, що уможливило їх осмислення не ізольовано, а як елементів змістової структури комунікативного акту. Отже, мовний матеріал стає не лише об'єктом вивчення, а й інструментом професійної діяльності.

У подальшому це дозволяє сформувати у здобувачів освіти здатність до концептуального моделювання змісту фахового повідомлення, оскільки засвоєння термінологічної системи відбувається не механічно, а через рефлексивне осмислення понять, що позначаються термінами. У такому підході термін постає не як одинична лексична одиниця, а як елемент когнітивної категорії, пов'язаної з системою знань про професійну сферу.

Крім того, в сучасних умовах глобалізації знань і збільшення міждисциплінарних зв'язків, професійна термінологія дедалі частіше потребує адаптації до нових комунікативних умов, зокрема в електронних середовищах, на перетині технічного та гуманітарного знання. Саме в таких контекстах постає потреба у переосмисленні підходів до її викладання та вивчення, особливо в аспекті семантичної гнучкості терміна, його здатності до трансдисциплінарної інтеграції.

Висновки за проведенням дослідженням і перспективи розвідок у цьому напрямку. Отже, результати проведеного дослідження засвідчили, що сучасне термінознавство функціонує як міждисциплінарна галузь, яка синтезує здобутки теоретичної лінгвістики, когнітивної науки та текстології з метою комплексного аналізу терміна як складної одиниці знання. Виходячи з цього, можна стверджувати, що дослідження не лише підтвердило актуальність багаторівневої інтерпретації термінів, а й обґрунтувало доцільність застосування когнітивно-дискурсивного підходу до їх вивчення.

Унаслідок того, що теоретичне термінознавство оперує системою чітко визначених методологічних принципів, його роль полягає у забезпеченні концептуальної цілісності дослідження термінології, зокрема через уточнення дефініцій, виявлення ознак терміна та опис його функціонування в мовній системі. Водночас когнітивний підхід дав змогу вийти за межі традиційної структурної парадигми та виявити семіотичну та концептуальну багатозначність терміна як ментально-лінгвістичного утворення. Завдяки цьому термін постає не лише як лексема з чіткою денотативною функцією, а як репрезентант знання.

Крім того, дослідження підкреслило значення термінознавчої текстології, яка забезпечує методологічну основу для аналізу текстів із підвищеним рівнем термінонасиченості. Саме в цьому контексті було зацентовано увагу на функціональній динаміці термінів, що реалізується відповідно до комунікативних завдань наукового дискурсу.

Зважаючи на отримані результати, перспективними у подальших розвідках є, по-перше, поглиблене вивчення когнітивної природи терміноутворення, зокрема з огляду на роль ментальних моделей у формуванні термінів у різних наукових доменах. По-друге, доцільним видається залучення інструментарію корпусної лінгвістики з метою аналізу функціонування термінів у реальному науковому мовленні, що забезпечить репрезентативність і верифікованість результатів. По-третє, необхідним є подальше вивчення історичної динаміки термінів, яка дозволить виявити закономірності еволюції термінологічних систем у контексті розвитку наукових парадигм.

З урахуванням виявлених теоретичних і прикладних проблем сучасного термінознавства актуальним постає формулювання таких практичних рекомендацій: 1) упровадження національних термінотворчих стандартів, що узгоджують дефініції та критерії фахової термінології для уникнення дублетності, варіативності й неузгодженості у вживанні термінів; 2) розроблення інтерактивних терміносистем для окремих наукових галузей із залученням фахівців-представників предметних сфер, лінгвістів і розробників електронних платформ; 3) створення відкритих міждисциплінарних термінологічних баз даних із постійною актуалізацією термінофондів і їх верифікацією відповідно до наукового прогресу; 4) стимулювання кооперації між фахівцями з термінознавства та розробниками освітніх матеріалів для підвищення термінологічної грамотності в академічному середовищі.

З огляду на викладене пропоновані напрями подальших розвідок та окреслені рекомендації становлять основу для поглиблення методологічного, прикладного та освітнього складників термінознавства, що має стати запорукою як систематизації наукового знання, так і його ефективного поширення в умовах міждисциплінарної комунікації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Азарова, Л.Є. (2025). Теоретичні засади розвитку української термінології. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, Т. 36 (75), № 1, Ч. 1, 1–6.

2. Іващенко, В. (2014). Основні напрями досліджень у термінознавстві кінця XX – початку XXI століть. *Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*, 791, 22–26.
3. Іващенко, В.Л. (2015). Періодизація історії становлення української наукової термінології на тлі термінологічної діяльності в Україні: традиційні виміри. *Термінологічний вісник*, 3 (1), 5–16.
4. Казимирова, І.А., Туровська, Л.В., & Яценко, Н.О. (2023). *Українське теоретичне термінознавство на тлі слов'янського досвіду*: колективна монографія. Київ: Інститут української мови НАН України.
5. Кочан, І. (2023). Українське термінознавство кінця XX – перших десятиріч XXI століття. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, XI/1, 55–70.
6. Кушлага, М. (2021). Українське термінознавство: проблеми становлення. *Актуальні питання гуманітарних наук*, 39 (2), 94–99.
7. Мироненко, О.В. (2017). Сучасне українське термінознавство: становлення та розвиток. *Мова і культура*, 20 (IV(189)), 44–48.
8. Паршак, К.Д. (2018). Проблеми сучасного українського термінознавства. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи: матеріали XIV Всеукраїнської науково-практичної конференції* (Київ, 29 листопада 2018 р.): у 2 ч. Київ: Національна академія внутрішніх справ, 1, 108–111.
9. Симоненко, Л.О. (2014). Українська термінографія: стан і перспективи. *Мовознавство*, 4, 28–35.
10. Синельникова, І.С. (2021). До питання про термінознавство та терміни. *Актуальні питання інтернаціоналізації вищої освіти в Україні: лінгвістичний, правовий та психолого-педагогічний аспекти: матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції*, 25–26 березня 2021 року. Біла Церква: БНАУ, 17–19.
11. Тур О.М., & Шабуніна, В.В. (2023). Методологічний інструментарій сучасних термінологічних досліджень. *Закарпатські філологічні студії*, 28(2), 42–47.
12. Фаріон, І.Д. (2010). *Мовна норма: знищення, пошук, віднова* (Науково-навчальне видання): монографія. Вид. 2-ге, доп. Івано-Франківськ: Місто НВ.

Oleksandr Muntian

PROBLEMS OF MODERN TERMINOLOGY: THEORETICAL APPROACHES AND DEVELOPMENT TRENDS

The article analyzes the main theoretical approaches to the study of terms within the framework of modern terminology, outlines the current problems of this linguistic field and identifies its leading trends in the context of interdisciplinary and globalization changes. It is proved that modern terminology covers both theoretical and applied aspects, offering a multidirectional methodological framework. The main areas of terminology studies are identified, among which theoretical, cognitive, functional, historical and applied ones occupy a leading place. It is proved that the cognitive approach allows us to comprehend the term not only as a linguistic unit, but also as a representative of conceptual knowledge reflected in mental models. It is clarified that the functional vector of the study provides an analysis of the pragmatic potential of terms in professional discourse, which contributes to the optimization of communication in the scientific environment. It has been found that the term theory of text provides an opportunity to study the structural organization of term-rich texts within different functional styles. It has been established that applied terminology, in particular terminography and standardization of terms, contributes to the unification of terminology systems, increasing the efficiency of communication in industry areas. The author outlines

the formation of three research paradigms – traditional, functional and cognitive – which reflect the evolution of the methodological approach to the study of terms. It has been found that the leading methods of terminological analysis are descriptive, comparative, component, logical-semantic, contextual, etc., which provide a multilevel comprehension of the language material. It is determined that the synergistic model of the terminological theory requires taking into account external linguistic factors, in particular, socio-cultural, legal and technological ones. It is concluded that the term should be considered as a communicative tool capable of reflecting linguistic, cognitive and socio-cultural characteristics.

Keywords: terminology, term, methodology, terminosystem, terminography; interdisciplinarity, term formation.

REFERENCES

1. Azarova, L.Ye. (2025). Theoretical foundations of the development of Ukrainian terminology. *Scientific Notes of V.I. Vernadsky Taurida National University. Series: Philology. Journalism*, 36(75), 1(1), 1–6 (in Ukr.).
2. Ivashchenko, V. (2014). Main research directions in terminology studies at the turn of the 20th and 21st centuries. *Bulletin of the National University "Lviv Polytechnic". Series "Problems of Ukrainian Terminology"*, 791, 22–26 (in Ukr.).
3. Ivashchenko, V.L. (2015). Periodization of the history of Ukrainian scientific terminology formation in the context of terminology work in Ukraine: Traditional dimensions. *Terminological Bulletin*, 3(1), 5–16 (in Ukr.).
4. Kazymyrova, I.A. (Ed.), Turovska, L.V., & Yatsenko, N.O. (2023). *Ukrainian theoretical terminology studies in the context of Slavic experience: Collective monograph* (I.A. Kazymyrova, Ed.). Kyiv: Institute of the Ukrainian Language of the National Academy of Sciences of Ukraine (in Ukr.).
5. Kochan, I. (2023). Ukrainian terminology studies from the late 20th to the early 21st century. *Studia Ukrainica Posnaniensia*, XI (1), 55–70 (in Ukr.).
6. Kushlaba, M. (2021). Ukrainian terminology studies: Problems of formation. *Topical Issues of the Humanities*, 39(2), 94–99 (in Ukr.).
7. Myronenko, O.V. (2017). Contemporary Ukrainian terminology studies: Formation and development. *Language and Culture*, 20 (IV[189]), 44–48 (in Ukr.).
8. Parshak, K.D. (2018). Problems of contemporary Ukrainian terminology studies. In *Ukrainian Language in Jurisprudence: State, Problems, Prospects. Proceedings of the 14th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference* (Kyiv, November 29, 2018) (Vol. 1, pp. 108–111). Kyiv: National Academy of Internal Affairs (in Ukr.).
9. Symonenko, L.O. (2014). Ukrainian terminography: State and prospects. *Linguistics*, 4, 28–35 (in Ukr.).
10. Synelnykova, I.S. (2021). On the issue of terminology studies and terms. In *Topical Issues of the Internationalization of Higher Education in Ukraine: Linguistic, Legal and Psychological-Pedagogical Aspects. Proceedings of the 2nd International Scientific and Practical Online Conference* (March 25–26, 2021) (pp. 17–19). Bila Tserkva: Bila Tserkva National Agrarian University (in Ukr.).
11. Tur, O.M., & Shabunina, V.V. (2023). Methodological tools of modern terminological research. *Transcarpathian Philological Studies*, 28(2), 42–47 (in Ukr.).
12. Farion, I.D. (2010). *Language norm: Destruction, search, restoration (Scientific and educational edition)*: Monograph (2nd ed., rev. and expanded). Ivano-Frankivsk: Misto NV (in Ukr.).